

Problém „správnej“ odpovede v práve

Tomáš Ľalík
tomas.lalik@flaw.uniba.sk

Existuje v práve jediná odpoveď ?

JUDr. Ján Hrubala, sudca:

„Kľudne sa môže stať, že správna odpoveď z dôvodu chabej argumentácie je menej „odborne zdatná“, ako odpoveď v rámci riešenia kontroverzného problému nie úplne správna, ale argumentačne vyšperkovaná.“

HRUBALA, J.: Praktické skúsenosti pri výbere sudcov. In: Prístup k spravodlivosti: bariéry a východiská. Výber sudcov. Via Iuris, Bratislava, 2015, s. 30; prístupné na: <http://www.viaiuris.sk/wp-content/uploads/2016/09/pilk-2015.pdf>

Hard case

- Sudca nedisponuje jednoznačnou právnou normou, ktorá bola vytvorená príslušným orgánom verejnej moci
 - Zákon môže dať: (i) prijateľnú odpoveď; (ii) žiadnu odpoveď; (iii) zlú odpoveď
 - Problém právnych noriem:
 - Príliš inkluzívne – pravidlo zahŕňa aj tie prípady, ktoré by pokrývať nemalo berúc do úvahy odôvodnenie z pravidla („zákaz vstupu vozidiel do parku“ a sanitka)
 - Málo inkluzívne – pravidlo nezahŕňa tie prípady, ktoré by mali byť zahrnuté, pretože sú pokryté odôvodnením pravidla („zákaz vstupu vozidiel do parku“ a politické mítingy, hudobné nástroje atď.)
- Ťažkosti v rozhodovaní vyplývajúce z nedostatku konsenzu medzi právnikmi
- Konflikt medzi právom a inými normatívnymi systémami (napr. morálkou)

H. Hart (pozitivizmus)

- Rozhodovanie sporov je niekde medzi dvomi extrémami:
 - Nočná mora – súdne rozhodnutie je vytvorené z ničoho
 - Krásny sen – lingvistické hranice práva (odpoveď v zákone)
- Otvorený text právnych predpisov vytvára polotieň, ktorý vedie sudcu ku kreatívnym voľbám na hraniciach jadra významu
- Sudca dopĺňa vákuum, ktoré v práve vzniká tým, čo podľa neho má byť (diskrécia sudcu)
 - Koná ako zákonodarca
- Riešenie *hard case* mimo právneho systému

R. Dworkin (antipozitivizmus)

- V právnom systéme existujú pravidlá (*rules*), princípy (*principles*) a direktívy (*policies*)
- Ak nie je k dispozícii jednoznačný právny predpis pre rozhodnutie veci:
 - Riešenie sporu sa nachádza v rámci systému práva v samotných princípoch
 - Nie vytvoriť nové pravidlá, ale povinnosť nájsť v právnom systéme už existujúce štandardy
 - Sudca Herkules: po zvážení všetkých právnych a morálnych princíпов, berúc do úvahy všetko písané právo a rozhodovaciú činnosť ostatných súdov a celkovú štruktúru a situáciu politickej komunity, príde ku koherentnému, legitímnemu konštrukt, ktorý premení na praktické rozhodnutie – jediné správne.

Výklad práva

- V problematike výkladu právnych noriem sú ukryté všetky problémy právnej vedy a právnej praxe
 - Odkryť význam textu (ako v teológii, literárnej kritike či filozofii)
 - Od kultúry podriadenia sa právu, ku kultúre odôvodnenia záväznosti práva a zákona
1. Výklad ako proces
 2. Výklad ako výsledok činnosti (v praxi obe často splývajú)

Prof. Ewa Łętowska, exsudkyňa ÚS PL a ex-VOP:

„Na rozdiel od maliarstva, rezbárstva či literatúry, ktoré môžu byť priamo pochopené divákom alebo čitateľom, ktorý má kontakt s dielom, hudba potrebuje prostredníka. Je ním vykonávateľ, ktorý je prirodzene a v rovnakom čase aj jej interpretátorom. Prostredníctvom jeho kreácie a jeho výkonu hudba existuje pre poslucháča. (...). Právo má podobné vlastnosti.“

Neurčité pojmy

- Zákonodarca sa tak sám rozhodol
- Elasticnosť riešenia a vytvorenie diskrecie v rozhodovacej činnosti
- Otvorenie sa právneho systému na iné systémy (morálka, etika ...)
- Výklad len *in concreto* pri aplikácii právneho predpisu či klauzuly v rámci konkrétnej veci
- Realizáciu má vykonať štátny orgán, ktorý aplikuje právo
- Sám zákonodarca priznáva orgánom aplikácie práva aj právomoc tvoriť právo pri prejednávaní konkrétneho prípadu (právo existuje ako rozhodnutie, nie ako abstraktný súbor právnych predpisov)

Výklad neurčitých pojmov

Dva spôsoby:

1. Analýza daného pojmu (komu je určený, v akých situáciách, pri akých kritériách atď.)

- Určiť, čo znamená (vyložiť) „dôležité“, „verejný záujem“, „ľudská dôstojnosť“

- Explicitne vyložiť v odôvodnení

2. Len záver, že taký či iný skutkový stav je/nie je v rozpore s „dobrými mravmi“, je/nie je „proporcionálny“ atď.

- Výklad pojmu sa nerealizuje, ide len o subsumpciu konkrétnej situácie pod neurčitý pojem

V právnej praxi musí prevládať prvý spôsob.

Kritika druhého spôsobu:

1. Skutkový stav (a subsumpcia) určuje rozsah aplikácie právneho predpisu
2. Rozhodovať má orgán aplikácie práva pri konkrétnych okolnostiach prípadu a nie zákonodarca určením všeobecného pravidla v neurčitom pojme
3. Rozsah neurčitého pojmu, ktorý zákonodarca určil súdu, má zostať určený súdom a nie zákonodarcom
4. Súd nemôže zrezignovať zo zodpovednosti, ktorú dostal od zákonodarcu

- Vyššie súdy pri inštančnom postupe by mali kontrolovať len analýzu neurčitého pojmu (nie subsumpciu)
- Ani súdne zbierky rozhodnutí by nemali obsahovať výklady neurčitých pojmov prostredníctvom subsumpcie skutkových okolností pod neurčitý pojem
- V opačnom prípade dochádza ku zužovaniu rozsahu aplikácie práva a vylúčeniu diskrecie súdov *pro futuro*

Záver

- Podstatou *hard case* je existencia niekoľkých možných rozhodnutí veci v procese argumentácie, ktoré je možné odôvodniť na základe kritérií racionality a spravodlivosti
- Aj keď neexistujú jasné pravidlá ako rozhodnúť vec:
 - Právo je racionálna „veda“ a preto argumenty zvnútra práva alebo mimo neho obmedzujú sudcu
- Pri výbere medzi rôznymi hodnotami, sudca určuje ich poradie
 - Právnický diskurz sa stáva diskurzom axiologickým (hodnotovým)

- Vo všeobecnosti existujú viac alebo menej dôveryhodné, resp. viac alebo menej udržateľné rozhodnutia
- Problém asymetrie verifikácie a falzifikácie právnického diskurzu
 - Ako teórie, ktoré sa zaoberajú nekonečnou realitou nemôžu byť verifikované, ale len falzifikované, tak aj teórie o nekonečnom svete práva, ktoré viedli k rozhodnutiu, nie sú imúnne od pochybností
- Inkluzívny model argumentácie v práve
 - Takmer žiadny relevantný argument nie je možné dopredu vylúčiť
 - Súd má byť dobrý poslucháč (maximalizovať rozsah argumentov procesných strán)
 - Antivzor: francúzsky model súdneho rozhodovania: suchý, arogantný (SD EÚ)
- Skromnosť sudcu v tom, že si nemôže byť istý, že má správny názor, alebo že existuje jediná správna odpoveď (skromnosť inštitucionálna, nie osobná)
- Neustála potreba učenia sa a sebazdokonaľovania sa

- Cítiť – nesúhlas s tým „ako bolo doteraz“, má vytvoriť „chuť“ na iný výklad textu
- Vedieť – potrebné sú právnické zručnosti, aby sa vedel ponúknuť nový výklad
- Chcieť – sila a charakter na presvedčenie iných kolegov a napísanie presvedčivého odôvodnenia

Univerzálna teória súdneho rozhodovania:

1. Sudca musí postrehnúť rozdiel medzi úrovňou platného práva a konkrétnym prípadom a metaúrovňou výkladu práva a jeho aplikácie na konkrétny prípad (nemôže predpokladať, že obe kategórie splývajú)
2. Široká paleta metód výkladu práva a ich aplikácia na konkrétny prípad (nielen niekoľko metód výkladu)
3. Sudca nie je sám s prípadom a právom: spolupracuje s inými súdmi a sudcami v rámci súdnej sústavy a ďalšími orgánmi verejnej moci (zákonodarná a výkonná moc) a právnickými fakultami

Ďakujem za pozornosť !